

ÁLLÁSKERESÉS DIPLOMÁVAL*

JOB SEARCH AS A GRADUATE

KISS ZSUZSANNA adjunktus

Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar

BARIZSNÉ HADHÁZI EDIT egyetemi adjunktus

Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar

ABSTRACT

The employability of young graduates has been particularly concerned by social researchers in recent years due to the expansion of higher education and career follow-up systems. In this paper we analyze the first job search of young graduates. In recent database (DPR, 2015) is possible to select the responders who searched a job soon after graduation, which was not selectable in earlier databases. However, former analyses can be specified. With linear regression models we identify the graduates' first job search time influencing factors. According to our results, the speed of finding a first job is influenced by the intensity of job search (number of job applications and interviews submitted), performance (study results), acquisition of diploma, and foreign experience. We found, that graduates, who found their first job quickly, are employed congruently to their profession. These research experiences can be useful information for students participating in higher education.

1. Bevezetés

A rendszerváltást követő években hazán munkaerőpiaca jelentős átalakuláson ment keresztül. Ezzel egy időben – és részben összefüggésben – felsőoktatási expanzió kezdődött. A munkaerő képzettségi szintjének emelkedésének trendje figyelhető meg az elmúlt években. Egyre magasabb a diplomával rendelkezők aránya a munkaképes lakosság körében. Ilyen jelentős átalakulások után a fiatal diplomások elhelyezkedésének vizsgálata igazán érdekes, izgalmas feladat. E témakörön belül különböző tanulmányokban, esszéikben találkozhatunk a foglalkoztathatóság kifejezéssel, esetenként a diplomások körére szűkített értelmezési keretben, vagy ennél tágabb kontextusban. A többek által (lásd például Schomburg 2010, Teichler 2002, Varga 2010, Veroszta 2010, Vincze 2013) a munkaerő-piaci sikeresség szinonimájának is tekintett foglalkoztathatóság témaköre már hosszú ideje felkeltette a társadalomtudósok, köztük a közgaz-

* A kutatás a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

dászok érdeklődését. Az idők során hol a keresleti, hol a kínálati oldali megközelítések kerekedtek felül (erről bővebben lásd például Gazier 1998, McQuaid–Lindsay 2005). A foglalkoztathatóság konceptualizálása során úgy is lehet fogalmazni, hogy bár a szakirodalomban a téma kutatói különböző aspektusokból közelítik meg a kérdést, a foglalkoztathatóság-definíciók közös eleme, hogy az egyén munkavállalásának esélyét, valószínűségét tekintik foglalkoztathatóságnak, melyet számos tényező befolyásol (Kiss, 2014a,b; Kiss, 2015).

A felsőoktatásba történő jelentkezés hallgatók által leggyakrabban megjelölt ambíciója (oka) a szakmai érdeklődés, maga a diploma megszerzése, a könnyebb elhelyezkedés reménye, tudás gyarapítása, illetve a magasabb elérhető jövedelem (Balázsovcics, 2010; Engler, 2010; Engler, 2011). A továbbtanulással kapcsolatos motivációs vizsgálatok során Gergely – Nagy (2015) megállapították, hogy a megkérdezett hallgatók az egyetem elvégzésétől a későbbi anyagi függetlenség lehetőségét és a céljaik megvalósítását remélik.

A végzést követően a munkaerő-piaci belépés egy különleges életszakasz, melynek körülményeit számos tényező befolyásolja: oktatáspolitikai és foglalkoztatáspolitikai intézkedések, a képzés során elsajátított ismeretek, a munkakörökben megkövetelt tudás, egyéni képességek, készségek, az idő, munkaerő-piaci jellemzők, az iskola és a munka közötti átmenet körülményei, személyes tényezők (Kiss, 2014a; Kiss, 2014b; Kiss, 2015).

A diplomaszerezést követő első munkába állás minden fiatal számára különösen fontos. Az oklevél megszerzése és a munkába állás között eltelt időt több tanulmányban is vizsgálták. A munkaerő-piaci sikerességet Fónai et al. (2014) az elhelyezkedés idejével és a munkanélkülivé válás esélyével mérte. Az elhelyezkedés időtartamát csökkentette a társas kapcsolat megléte, a jobb tanulmányi eredmény, a külföldi tanulmányok, a végzettség szintje és a gyakorlati hely is. Míg a munkanélkülivé válás elkerülésében a jobb tanulmányi eredménynek volt szerepe. Pusztai (2011) elemzése alapján különbség van az egyes tudományterületek között, a munkaerő-piaci belépéskor meglévő státusz-tényezők (szülők iskolai végzettsége, lakóhely településtípusa, család anyagi helyzete, középiskola típusa) a legkevésbé a Debreceni Egyetem orvostudományi és agrártudományi és tanítóképző képzésben részt vevő végzettjei esetében érzékelhetők, míg leginkább érvényesül a hatásuk a jogi és közgazdasági képzések esetén. Kiss (2014a; Kiss, 2014b; Kiss, 2015) korábbi elemzései szerint az első álláskeresés idejét pozitívan befolyásolják, azaz rövidebb elhelyezkedéssel járnak a következő tényezők: az átlagostól jobb tanulmányi eredmény, a diploma kézhezvétele, szakmai és külföldi munkatapasztalat, hasonló végzettséggel rendelkező családtag. Akik a szakmájukban helyezkednek el, rövidebb időn belül találtak állást. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy a változók közötti kapcsolat nem feltétlenül ok-okozati.

Jelen tanulmányban a frissdiplomások álláskeresési idejét vizsgáljuk.

2. Adatok és módszer

Az elemzés a Diplomás Pályakövetési Rendszer 2015-ös adatbázisán készül, melyet az Educatio Nonprofit Kft. bocsátott rendelkezésünkre. Az adatfelvételre 2015 tavaszán, 34 felsőoktatási intézmény segítségével került sor. A hazai pályakövetés kereté-

ben ötödik alkalommal végezték el a felmérést. A vizsgálat az egy, három és öt éve abszolutóriumot szerettek teljes körére kiterjedt. Az alapsokaság 182 299 fő, az adatbázis elemszáma 20 579, az átlagos válaszadási ráta 12% (Veroszta, 2016).

A fent említett korábbi elemzések korlátai között említette a szerző (Kiss, 2014a,b; Kiss, 2015), hogy az első álláskeresés idejének meghatározása során az adatbázisban nem volt lehetőség annak kiszűrésére, hogy a frissen végzett az abszolutórium megszerzését követően azonnal el szeretett-e volna helyezkedni, illetve annak kiszűrése sem volt lehetséges, hogy a végzéskor már munkában állókat kiszűrjük. A 2015-ös, korrigált DPR adatbázisban azonban mindez már lehetséges, így az elemzést azokra szűkíthetjük, akik a végzéskor még nem rendelkeztek munkahellyel, de azonnal szerettek volna elhelyezkedni, azaz elkezdtek állást keresni.

A megkérdezettek 43%-a nyilatkozta azt, hogy azonnal szeretett volna elhelyezkedni, 40%-a már munkában állt, 12% nem, mert folytatta tanulmányait, és 5% egyéb okból nem. A munkakeresésre fordított átlagos idő az abszolutórium után sikeresen munkát keresők körében 3,88 hónap volt, egyharmaduk nagyon hamar, egy hónapon belül elhelyezkedett. Különösen kedvező helyzetben az orvos- és egészségtudományi, informatikai, pedagógus területen végzettek voltak, a legkevesbé gyors elhelyezkedés a társadalom-, a bölcsész- és természettudományi végzettséget szerzőkre jellemző (Veroszta, 2016).

Az álláskeresés idejével (hónapban) összefüggő tényezők azonosítására lineáris regresszió-elemzést végzünk. A modellbe a következő változókat vonjuk be:

- átlagos tanulmányi eredmény,
- a diploma tényleges megszerzése az abszolutórium után (0, ha nem, 1, ha igen),
- külföldön tanult hosszabb/rövidebb ideig (0, ha nem, 1, ha igen),
- az álláskeresés során felkeresett munkáltatók száma,
- állásinterjúk száma,
- nettó kereset,
- nem (0, ha férfi, 1, ha nő),
- életkor,
- családi állapot (0, ha nem egyedülálló, 1, ha igen),
- hasonló végzettségű családtag (0, ha nincs, 1, ha van),
- az első állás szakmai illeszkedése (0, ha nem illeszkedő, 1, ha igen),
- tagozat (0, ha nem nappali, 1, ha igen).

3. Eredmények

A Diplomás Pályakövetési Rendszer (DPR 2015) adatain lineáris regresszió-elemzést végzünk. Elsőként minden vizsgált változót beemeltünk a modellbe (Modell 1.), majd a nem szignifikáns változókat töröltük, míg végül csak azok maradtak, melyek megfelelnek az 5 százalékos szignifikancia szintű elfogadási kritériumnak (Modell 2.). Az eredményeket igyekszünk az első szerző korábbi eredményeivel összevetni, bár a modell átdolgozásra került, a bevont változókészlet nem teljesen azonos.

A DPR 2012-es adatbázisán elvégzett elemzésekhez képest (lásd Kiss, 2014a; Kiss, 2014b; Kiss, 2015) lényegesen magasabb magarázó erejű mindkét modell. A regressziók eredményei az 1. táblázatban szerepelnek, a vizsgált változók az elhelyezkedési

idő körülbelül 19 és 18 százalékát magyarázzák (a korábbi 9-hez képest ez lényegesen magasabb), előrejelzésre tehát nem alkalmasak, de célunk nem is előrejelzés készítése, hanem azoknak a tényezőknek az azonosítása, melyek szignifikánsan összefüggnek az álláskeresés idejével. Azért nem mondhatjuk, hogy befolyásolják azt, mert az ok-okozati összefüggés nem tisztázott, és néhány változó esetében korántsem egyértelmű. Ezek után tekintsük át, mely tényezők mutatnak szignifikáns kapcsolatot az elhelyezkedés gyorsaságával, és melyek nem.

A jobb tanulmányi eredmény, az abszolutórium után közvetlenül ténylegesen megszerzett diploma, a külföldi tanulmányok rövidebb álláskeresési idővel járnak együtt. Ezek alapján arra következtethetünk, hogy munkaerő-piaci jelző szerepe van ezeknek a tényezőknek. Úgy tűnik, hogy a munkaadók magasabb termelékenységgel azonosítják a tanulmányok során nyújtott többletteljesítményt, és a kiválasztási folyamataik során hamar kiszűrik a jobb eredményt felmutatókat. A papírnak eszerint van jelentősége, a diploma kézhez vétele átlagosan 0,6 illetve 0,8 hónappal (1. és 2. modell) rövidíti meg a keresést, ami jól példázza a jelzéselméletet és a báránybőr-hatást (lásd például Hungerford–Solon 1987, Jaeger–Page 1996).

1. táblázat: Az álláskeresési idő regressziós modelljeinek eredményei

Table 1.: Regression-models of the job search time

	Modell 1.		Modell 2.	
	β	t	β	t
Konstans	1,131	1,576	0,908	1,376
Tanulmányi eredmény	-0,353	-3,893***	-0,427	-5,078***
Nappali képzés	-0,353	-1,817*	-0,610	-2,710***
Diploma megszerzése az abszolutóriumkor	-0,604	-4,390***	-0,808	-6,372***
Külföldi tanulmányok	-0,826	-4,348***	-0,898	-5,239***
Felkeresett munkaadók száma	0,030	20,852***	0,032	23,796***
Állásinterjúk száma	0,055	5,503***	0,043	4,786***
Nettó kereset (havi)	-0,004	-7,538***	-	-
Nem	0,187	1,438	0,416	3,492***
Életkor	0,156	8,726***	0,148	8,985***
Egyedülálló	0,443	3,610***	0,434	3,795***
Családban hasonló végzettségű	-0,148	-0,984	-	-
Első állás illeszkedése	-0,841	-5,589***	-0,763	-5,527***
N	5507		6634	
R ²	0,195		0,183	
Adj. R ²	0,193		0,182	

megjegyzés: *p < 0,1, **p < 0,05, ***p < 0,01

(DPR, 2015 alapján)

Akik hamarabb helyezkedtek el, nagyobb valószínűséggel találtak szakmájukhoz illeszkedő állást. Ennek az lehet a magyarázata, hogy először a képzettségüknek megfelelő szakmában keresnek állást a frissen végzettek, szakmájukban próbálnak elhelyez-

kedni, és ha ez nem sikerül azonnal, tágítják a keresést más szakterületekre is. Ez az összefüggés a korábbi adatokon is megfigyelhető volt. Az illeszkedés kapcsán szükséges megemlítenünk, hogy semmiképpen nem ok-okozati kapcsolatról van szó, vagy ha arról is, az iránya csak fordított lehet, hisz nem találhatott valaki azért hamarabb állást, mert a szakmájában helyezkedett el (legfeljebb csak azért, mert ott keresett), hiszen a keresés időben megelőzi az elhelyezkedést.

Nem meglepő eredmény, hogy az álláskeresési idő és a felkeresett munkaadók, valamint állásinterjúk száma pozitívan korrelál, hiszen minél hosszabb ideje keres állást egy jelölt, feltehetőleg annál több posztra pályázott már, és jutott be állásinterjúra is.

Demográfiai tényezők között a nemhez tartozás szerepe, a kor, illetve a családi állapot is szignifikáns. A nők jellemzően hosszabb idő után helyezkednek el. Ez az eredmény is erősíti a nők esetében jelen lévő szegregáció jelenségét. Az egyedülállók is jellemzően hosszabb idő után állnak munkába. Ez sem meglepő, hiszen ha a frissdiplomásnak már családja van, sokkal kevésbé engedheti meg magának, hogy válogasson az állások között, hiszen a család megélhetését biztosítani szükséges. Az életkorral is pozitív kapcsolatot fedeztünk fel, eszerint a fiatalabbak hamarabb álláshoz jutnak a munkaerőpiacon.

A nappali tagozaton végzettek hamarabb állnak munkába, aminek az lehet a magyarázata, hogy más képzési formát leggyakrabban olyan emberek választanak, akik munka mellett tanulnak, valószínűleg idősebbek, így összefüggésben lehet az előzővel, a koruk miatt kevésbé kelendőek, az aktuális munkaerőpiac a fiatalabbaknak kedvez.

Nagyon érdekes eredmény, hogy míg a 2012-es DPR adatokon a hasonló végzettségű családtag jelenléte gyorsabb elhelyezkedéssel járt, a 2015-ös adatokon, jelen elemzés során nem találtunk szignifikáns kapcsolatot a függő változóval. Ennek az lehet a magyarázata, hogy a 2011, 2009 és 2007-ben végzettek, akik a 2012-es adatbázisban szerepelnek, épp a gazdasági válság idején, vagy röviddel utána léptek ki a munkaerőpiacra, amikor a család kapcsolati tőkéjét is szükséges volt bevetniük, hogy elhelyezkedjenek. 2015-re a gazdaság stabilizálódott, a munkaerőpiac lecsillapodott, a később kilépőknek már nem kellett olyan kihívásokkal megküzdeniük, ami a recesszió miatt a munkaerőpiacot is jellemezte.

Az első modellben az elhelyezkedés ideje és a keresetek között is szignifikáns kapcsolat mutatkozott, de az 5 százalékos szignifikancia szintnek megfelelő modellből kiesett a kereset, tehát ha van köztük összefüggés, az mulékony, a többi változótól függ. A korábbi adatokon vizsgálva ez is szignifikáns kapcsolatot mutatott, a változás oka valószínűleg a 2012-höz képest 2015-re stabilabb keresetekben keresendő.

4. Következtetések

Tanulmányunkban a fiatal diplomások első álláskeresési idejét vizsgáltuk. Elemzésünkben kimutattunk néhány tényezőt, mely pozitív kapcsolatot mutat az elhelyezkedés gyorsaságával. A demográfiai tényezők szerepével jó, ha a frissen kilépők tisztában vannak, azokon változtatni azonban nem lehet (a családi állapot kivételével). A jó tanulmányi eredmény, a tanulmányok során nyújtott többletteljesítmény, a külföldi tanulmányok és a diploma megszerzése a munkaerő-piaci érvényesülésben hasznos. A

munkaadók értékelik a jelentkezők többletteljesítményét, amit a rövidebb álláskeresői idő is alátámaszt. A külföldi tanulmányok kapcsán érdemes kiemelni, hogy az egyúttal nyelvtudás fontosságára is rávilágít.

Bár gyakran a szülők egy rosszul sikerült vizsga után azzal vigasztalják gyerekeiket, hogy úgysem fogja senki megkérdezni, amikor már dolgoznak, elemzésünk szerint a munkába lépéskor igenis fontos szerepe van a tanulmányok során nyújtott teljesítménynek. Javaslatképpen azt tudjuk megfogalmazni a hallgatóknak, hogy törekedjenek már a tanulmányaik során minél jobb eredményre. Minél több pluszt tudnak felmutatni a munkaadók felé, annál nagyobb eséllyel nyerik ez a megpályázott pozíciót. Használják ki az ösztöndíj-programokat, menjenek külföldre, ha tehetik, beszéljenek idegen nyelveket, tegyék le a nyelvvizsgát, hogy ne annak hiányában maradjon bent az oklevélük.

Jó lenne, ha minél több felsőoktatásban tanulóhoz eljutnának ezek az információk, amiben az intézményeknek is nagyobb szerepet kellene vállalni, a karrier-tanácsadásra erőforrásokat szentelni.

Az elemzést a jövőben a későbbi adatbázisokon mindenképp folytatni szeretnénk, így figyelemmel tudjuk kísérni, milyen változások történnek.

Jelenleg ez a legnagyobb elérhető adatbázis a fiatal diplomásokról, számos kutatás alapját képezi, de nem feledkezhetünk meg arról, hogy a DPR kérdőív önkéntes válaszadáson alapul, így önkiválasztási torzítás felléphet, ezért az eredmények általánosíthatósága korlátozott.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balázsovcics Mónika (2010): Felnttként, munka mellett tanulók motivációi, igényei. In: Juhász Erika (szerk.) (2010): Harmadfokú képzés, felnttképzés és regionalizmus. Center for Higher Education Research and Development Hungary, Debrecen. pp. 306–311.
- Engler Ágnes (2010): A felsőfokú tanulmányok szerepe a munkaerő-piaci reintegrálódásban. In: Juhász Erika (szerk.) (2010): Harmadfokú képzés, felnttképzés és regionalizmus. Center for Higher Education Research and Development Hungary, Debrecen. pp. 328–332.
- Engler Ágnes (2011): Kisgyermekes nők a felsőoktatásban. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Fónai Mihály–Kotsis Ágnes–Szűcs Edit (2014): A munkaerő-piaci sikeresség vizsgálata. Felsőoktatási Műhely VIII. évfolyam 4. szám pp. 91–108.
- Gazier, Bernard (1998): Employability: definitions and trends. In: Gazier, B. (ed.): Employability: Concepts and Policies. Berlin, European Employment Observatory.
- Gergely Éva–Nagy Richárd (2015): Gazdasági szakos hallgatók tanulási motivációjának és személyes kompetenciáinak vizsgálata. Közép-Európai Közlemények VIII. évfolyam: (4. szám, No. 31.) pp. 197–205.
- Hungerford, Thomas–Solon, Gary (1987): Sheepskin effects in the returns to education. The Review of Economics and Statistics, Volume 69. No. 1. pp. 175–187.
- Jaeger, David A.–Page, Marianne E. (1996): Degrees Matter: New Evidence on Sheepskin Effects in the Returns to Education. Review of Economics and Statistics Volume 78. No. 4. pp. 733–740.
- Kiss Zsuzsanna (2014a): Job search time, the indicator of employability. Quest Journals, Journal of Research in Business and Management, Volume 2. No. 4. pp.1–9.
- Kiss Zsuzsanna (2014b): Fiatal diplomások foglalkoztathatósága Magyarországon. Doktori Értekezés. Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Doktori Iskola, Debrecen.

- Kiss Zsuzsanna (2015): Fiatal magyar diplomások foglalkoztathatósága: Az első álláskeresési időt befolyásoló tényezők. In: Pusztai Gabriella, Kovács Klára (szerk.): Ki eredményes a felsőoktatásban?. Nagyvárad, Partium Press, pp. 55–65.
- McQuaid, Ronald W.–Lindsay, Colin (2004): The Concept of Employability. *Urban Studies*, Vol. 42. No. 2. pp. 197–219.
- Pusztai Gabriella (2010): Intézményi hozzájárulás egy hátrányos helyzetű felsőoktatási térség hallgatóinak tanulmányi eredményességéhez. In: Juhász Erika (szerk.) (2010): Harmadfokú képzés, felnőttképzés és regionalizmus. Center for Higher Education Research and Development Hungary, Debrecen. pp. 25–32.
- Schomburg, Harald (2010): Felsőfokú diplomások szakmai sikeressége. *Felsőoktatási Műhely* IV. évf. 1. sz. pp. 27–49.
- Teichler, Ulrich (2002): Graduate employment and work in Europe: diverse situations and common perceptions. *Tertiary Education and Management*, Volume 8. No. 3. pp. 199–216.
- Varga Júlia (2010): A képzési terület és a felsőoktatási intézmény hatása a fiatal diplomások munkaerő-piaci sikerességére a 2000-es évek végén. In: Garai Orsolya–Horváth Tamás–Kiss László–Szép Lilla–Veroszta Zsuzsanna (szerk.): *Diplomás pályakövetés IV. – Frissdiplomások 2010*, Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály.
- Veroszta Zsuzsanna (2010): A frissdiplomások helyzetének főbb dimenziói. In: Garai Orsolya–Horváth Tamás–Kiss László–Szép Lilla–Veroszta Zsuzsanna (szerk.): *Diplomás pályakövetés IV. – Frissdiplomások 2010*, Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály.
- Vincze Szilvia (2013): *A felsőoktatás és a munkaerőpiac inkongruenciája*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- Veroszta Zsuzsanna (2016): *Frissdiplomások 2015. Kutatási zárótanulmány. Diplomás Pályakövetési Rendszer Országos Kutatás. Oktatási Hivatal Felsőoktatási Elemzési Főosztály.*